

SCRIEREA ȘI PRONUNȚIA

Alfabetul

Limba esperanto folosește alfabetul latin care conține următoarele 28 de litere:

a, b, c, ĉ, d, e, f, g, ĝ, h, ĥ, i, j, ĵ, k, l, m, n, o, p, r, s, ŝ, t, u, ŭ, v, z

Lipsește următoarele litere, specifice limbii române: ă, â, î, q, w, x, y.

Scrierea este fonetică. Cu excepția câtorva litere, pe care le prezentăm mai jos, toate celelalte se citesc ca în limba română.

c = *t*

ĉ = *c* urmat de *e* sau *i*

e nu este niciodată scurt sau diftong

g = întodeauna *g*

ĝ = *g* urmat de *e* sau *i*

ĥ = *h* gutural

i nu este niciodată scurt

j = *i* scurt (semivocală)

ĵ = *j*

o nu este niciodată scurt

ŝ = *ŝ*

u nu este niciodată scurt

ŭ = *u* scurt (semivocală)

Fiecare cuvânt se citește așa cum se scrie. Accentul tonic se situează întotdeauna pe penultima silabă: *vójo*, *kantádo*, *interparólo*.

GRAMATICĂ

Părțile de vorbire

Părțile de vorbire se recunosc, în esperanto după terminațiile adăugate la rădăcina cuvântului.

Substantivul se termină în *-o*: *akademio*, *pomo*, *patro*, *komputilo*;

Verbul se termină la infinitiv în *-i*: *veni*, *manĝi*, *esti*, *havi*, *lavi*;

Adjectivul se termină în *-a*: *bela*, *kara*, *alta*, *ruĝa*;

Adverbul se termină în *-e*: *korekte*, *rapide*, *certe*, *reciproke*.

Substantivul

Declinarea substantivului

Declinarea substantivului se face cu ajutorul prepozițiilor sau al terminațiilor, astfel :

N: *-o*: patro = *tata*

G: *de*: de patro = *a, al, ai, ale tatălui*

D: *al*: al patro = *tatălui*

A: *-n*: patron = *pe tata*

Articolul

Esperanto are doar articolul hotărât care este *la* indiferent de gen sau număr: *la patro, la patroj*.

Formarea pluralului

Atât pentru substantive cât și pentru adjective pluralul se formează prin adăugarea terminației *-j* la sfârșitul cuvântului: *patroj, belaj, karaj, komputiloj*.

Pronumele

Pronumele personal, folosit întotdeauna alături de verb este următorul:

		Singular	Plural
pers. I		mi	ni
pers. a II-a		vi	vi
pers. a III-a	masculin	li	ili
	feminin	ŝi	
	neutru	ĝi	
impersonal		oni	
reflexiv		si	

Observăm că la persoana a III-a singular acesta are trei forme: una pentru masculin *-li*, una pentru feminin *-ŝi* și o formă pentru nepersoane *-ĝi*.

Pentru declinarea pronumelor se folosesc aceleași prepoziții și terminații ca și pentru substantive.

Adjectivul pronominal posesiv se formează adăugând *-a*, și se declină ca oricare alt adjectiv: **ni noi**, **nia al nostru**, **a noastră**.

Pentru alte tipuri de pronume sau adjective pronominale esperanto folosește un sistem logic în care prima parte a cuvântului ne arată tipul de pronume, iar terminația ne arată sensul. Acestea se prezintă întotdeauna într-un tabel numit *tabelul elementelor corelative*:

	-o (obiect)	-u (persoană)	-es (posesor)	-a (fel)	-e (loc)	-al (cauză)	-am (timp)	-el (mod)	-om (cantitate)
ki- (interogativ)	kio ce	kiu cine, care	kies al cui/cărui a	kia ce fel de	kie unde	kial de ce/ din ce cauză	kiam când	kiel cum/ în ce fel	kiom cât
ti- (demonstrativ)	tio (lucrul) acela	tiu acel(a)/ aceea	ties al acelui/a/ aceleia	tia de acest fel/astfel de	tie acolo	tial de aceea	tiam atunci	tiel în acel fel/așa/ astfel	tiom atât
i- (nedefinit)	io ceva	iu cineva	ies al cuiva	ia de vreun fel	ie undeva	ial dintr-un motiv sau altul	iam cândva	iel cumva	iom câtva
neni- (negativ)	nenio n imic	neniu nimeni	nenies al nimănui	nenia de niciun fel	nenie nicăieri	nenial fără niciun motiv	neniam niciodată	neniel în niciun fel/nicicum/ defel	neniom nicicât/nimic
ĉi- (generalizant)	ĉio totul	ĉiu fiecare	ĉies al tuturor/ al fiecărui	ĉia de toate felurile	ĉie pretutîn- deni	ĉial din toate motivele	ĉiam întotdeauna	ĉiel în toate felurile	ĉiom tot/toată (cantitatea)

Verbul

Timpurile și modurile verbale

Timpurile și modurile verbale se formează prin adăugarea unei terminații la rădăcina cuvântului. Formele sunt identice la toate persoanele, singular și plural. Nu există verbe neregulate.

Modul indicativ

Prezent- terminația *-as*

Trecut- terminația *-is*

Viitor- terminația *-os*

Modul condițional

Terminația *-us*

Modul imperativ

Terminația *-u*

Exemplu de conjugare (prezent, trecut, viitor, condițional prezent, imperativ):

Skribi (*a scrie*)

Mi skribas, skribis, skribos, skribus *scriu, am scris, voi scrie, aș scrie*
Vi skribas, skribis, skribos, skribus *scrii, ai scris, vei scrie, ai scrie*
Li, ŝi skribas, skribis, skribos, skribus *scrie, a scris, va scrie, ar scrie*
Ni skribas, skribis, skribos, skribus *scriem, am scris, vom scrie, am scrie*
Vi skribas, skribis, skribos, skribus *scrieți, ați scris, veți scrie, ați scrie*
Ili skribas, skribis, skribos, skribus *scriu, au scris, vor scrie, ar scrie*
Skribu! *scrie!/scrieți!*

Pentru nuanțe temporale se folosește un sistem de timpuri verbale compuse formate cu ajutorul auxiliarului *esti* și al participiilor verbale.

Numeralul

Numeralele cardinale sunt invariabile. Acestea sunt:

1 - unu; 2 - du; 3 - tri; 4 - kvar; 5 - kvin, 6 - ses ; 7 - sep ; 8 - ok ; 9 - naŭ ; 10 – dek
100 - cent ; 1000 - mil

Numeralele compuse se formează prin simpla alăturare a numeralelor de bază:

11 = **dek unu**, 22 = **dudek du**, 333 = **trident tridek tri**, 1887 = **mil okcent okdek sep**

Numeralele ordinale se formează cu ajutorul terminației **-a**: tria = *al treilea, a treia*, iar cele adverbiale cu ajutorul terminației **-e**: due = *în al doilea rând*.

Numeralele multiplicative se formează cu ajutorul sufixului **-obl**: duoble *îndoit* (adv.), triobla = *întreit, -ă*, iar cele fracționare cu ajutorul sufixului **-on**: duone = *pe jumătate*, triono = *treime*.

Numeralele colective se formează cu ajutorul sufixului **-op**: kvaropo *grup de patru, cvartet*, dek duope = *la duzină*, iar cele distributive cu ajutorul particulei **-po**: po kvar = *câte patru*, po dek du = *câte doisprezece/douăsprezece*.

LEXIC

Lexicul limbii esperanto se formează în mare parte prin derivare. De la un număr relativ redus de cuvinte de bază, prin adăugarea prefixelor și sufixelor există posibilitatea formării unui număr foarte mare de cuvinte. Prezentăm mai jos prefixele și sufixele cele mai importante.

Prefixe

- bo-** indică înrudirea prin alianță: patro = *tată*, bopatro = *socru*;
- dis-** indică dispersia, împrăștierea: semi = *a semăna*, dissemi = *a disemina*;
- ek-** incoativ: dormi = *a dormi*, ekdormi = *a adormi*;
- eks-** analog româneștilor *fost/ă, ex-*: prezidanto = *președinte*, eksprezidanto = *expreședinte*;
- fi-** indică deprecierea morală: homo = *om*, fihomo = *om mârșav*;
- ge-** formează substantive colective mixte: patro = *tată*, patrino = *mamă*, gepatroj = *părinți*;
- mal-** antonimic: bona = *bun*, -*ă*, malbona = *rău*, *rea*;
- mis-** prefix cu sensul *greșit, eronat*: skribi = *a scrie*, misskribi = *a scrie greșit/eronat*;
- pra-** analog româneștilor *pre-, stră-*: historia = *istoric*, -*ă*, prahistoria = *preistoric*, -*ă*, avo = *bunic*, praavo = *străbunic*;
- re-** iterativ/repetitiv: doni = *a da*, redoni = *a reda*.

Sufixe

- aĉ** depreciativ fizic, peiorativ: domo = *casă*, domaĉo = *cocioabă*;
- ad** durativ: paroli = *a vorbi*, paroladi = *a ține o cuvântare*;
- aĵ** formează substantive concrete: manĝi = *a mânca*, manĝaĵo = *mâncare*;
- an** indică un adept, locuitor, membru: Kristo = *Hristos*, kristano = *creștin*, urbo = *oraș*, urbano = *orășean*, respubliko = *republică*, respublikano = *republican*;
- ar** colectiv: vorto = *cuvânt*, vortaro = *dicționar*;
- ĉj** hipocoristic masculin: patro = *tată*, paĉjo = *tătic*;
- ebl** potențial pasiv: manĝi = *a mânca*, manĝebla = *comestibil*;
- ec** calitativ abstract: rapida = *rapid*, -*ă*, rapideco = *rapiditate*, iuĝeală, viteză;
- eg** augmentativ: varma = *caldă*, varmega = *fierbinte*;
- ej** locativ: lerni = *a învăța*, lernejo = *școală*;
- em** exprimă înclinația, tendința: malsana = *bolnav*, malsanema = *bolnăvicios*;
- end** exprimă necesitatea: vidi = *a vedea*, videnda = *care trebuie văzut*;
- er** partitiv: neĝo = *zăpadă*, neĝero = *fulg de zăpadă*;
- estr** analog românescului *șef de...*: urbo = *oraș*, urbestro = *primar de oraș*;
- et** diminutival: domo = *casă*, dometo = *căsuță*;
- id** indică un descendent direct: ĉevalo = *cal*, ĉevalido = *mânz*, reĝo = *rege*, reĝido = *prinț*;
- ig** factitiv/cauzativ: veni = *a veni*, venigi = *a face să vină* = *a chema* ;
- iĝ** eventiv/reflexiv: sidi = *a șede*, sidiĝi = *a se așeza*, ruĝa = *roșu*, ruĝiĝi = *a se înroși*;
- il** instrumental: skribi = *a scrie*, skribilo = *instrument de scris*;
- in** indică o ființă de gen feminin: frato = *frate*, fratino = *soră*, ĉevalo = *cal*, ĉevalino = *iapă*;

- ind** analog românescului *demn de...*: *legi = a citi*, *leginda = demn de citit*;
- ing** *toc, teacă*: *kandelo = lumânare*, *kandelingo = sfeșnic*;
- ism** indică un curent, o doctrină: *kapitalo = capital*, *kapitalismo = capitalism*;
- ist** indică ocupația, o pasiune constantă sau aderența la o doctrină: *labori = a munci*, *laboristo = muncitor*, *filatelo = filatelie*, *filatelisto = filatelist*, *komuna = comun*, *komunismo = comunism*;
- nj** hipocoristic feminin: *patrino = mamă*, *panjo = mămică*;
- uj** indică un recipient, un pom fructifer sau o țară: *cindro = cenușă*, *scrum*, *cindrujo = urnă funerară*, *scrumieră*, *čerizo = cireașă*, *čerizujo = cireș*, *italo = italian*, *Italujo = Italia*;
- ul** individualizator: *riča = bogat*, *ričulo = bogătaș*;
- um** sufix fără semnificație definită: *kolo = gât*, *kolumo = guler*, *plena = plin*, *complet*, *plenumi = a îndeplini*.